

Antanas Alekna 1872—1930

Zenonas Ivinskis

1911 m. „Vienyb s“ redaktorius, išleisdamas Lietuvos istorijos 95 pusl. knygėl , keli sakini kukli ir paprast žang , baig šiais žodžiais: „Jei lietuviai, t knygėl skaitydami, imt labiau myl ti m s bo i krauju ir prakaitu sulaistyt t vyn s žem , gyt didesn nor toliaus darbuotis savo krašto k limui, tai mano tikslas b t pilnai pasiektas. Ilgainiui gal kas parašys didesn ir geresn m s tautos darb mažai dar teiširt istorij “. Tai buvo b simo profesoriaus, kanauninko Antano Alekno žodžiai. kuriuos jis raš lygiai prieš 25 metus. Jis vyl si, kad tur s atsirasti pagaliau lietuvi istorik , kurie ištyrin s savo tautos praeit ir parašys žymiai didesn jos darb istorij . Ar jam tada at jo galv , kad tokiu istoriku bei tyrin toju reik s jam pa iam tapti ir parašyti t geresn ir didesn m s tautos istorij , negu ta pati pirmoji menkut knygi kšt ? Jis tada, žinoma, niekuomet nepagalvojo, kad jis, tylus ano laiko visuomeninkas, publicistas, redaktorius, tur s vis savo gyvenimo gal ir pa ias geriausias j gas atiduoti tai Lietuvos istorijai tirti. Jis n nesvajavo, kad jis bus pašauktas tos istorijos d styti aukštojoje mokykloje ir jos savo klausytoj akivaizdoje kurti.

Tod l vertinant kan. A. Alekn kaip mokslo žmog , reikia j imti pirmausia kaip Lietuvos istorijos tyrin toj . Charakteringa yra beveik visai m s prieškarinei šviesuoli kartai, kad jiems teko dirbti tok darb , kuriam jie iš anksto nesiruoš . Nedaro šituo atžvilgiu jokios išimties ir Alekna. Tiesa, jis. baig s Žemai i kunig seminarij Kaune, trejus metus (1894—97) buvo Petrapilio Dvasin je Akademijoje ir ten, žinoma, tur jo progos susipažinti su mokslinio darbo metodais. D l plau i ligos, viso kurso nebaig s, iš jo jis tik teologijos kandidat. Daugiau Aleknei mokytis nebeteko. Ir nei visuotin s, nei Ryt Europos istorijos niekur jis netur jo progos studijuoti pas kok žinom ano laiko profesori , dirbti jo seminaruose. Visa tai, k Alekna v liau laim jo, sigijo jis sava moksliš-kai, rimtu darbu ir patvariu uolumu, kuris lyd jo Alekn per vis gyvenim . Vadinasi, nerad s žmogaus, kuris j pamokyt jau gimnazijoje pa-m gto dalyko, n kieno nenurodomas tur jo susipažinti su to dalyko me-

todais ir visk sau pats vienas susirasti. Štai viena svarbi aplinkyb , kuri neturi b ti pamiřstama vertinant Alekno darbus istorijos srityje.

Petrapilio Akademijoje studijuoj s Alekna jau yra apsipaiřin s su speciali ja Lietuvos istorijos literat ra. 1896 m. „T vyn s Sargo“ 6 nr. rařo jis straipsn „Iř Lietuvos istorijos“ ir recenzuoja A. Mierzynskio sudaryt lietuvi mitologijos bei pagoni religijos řaltini rinkin — „Mythologiae Lituaniae Monumento“ (mitol. řaltiniai).¹ Tame pa iame numeryje recenzuoja jis ir řinom Latkowskio studij apie Mindaug (Mendóg król litewski, Odb. z. t. XXVII Rozpraw wydz. histor.-filoz. Akad. Umiej, w Krakowie, 1892, 154 psl.). O kiek v liau t pa i met „T vyn s Sarge“ (Nr. 12) recenzuoja Alekna A. Prochaskos darb apie Gedimino laiřk autentiřkum (O prawdziwo ci listów Gedymina, Odb. z. Rozpr. Akad. Umiej tn., 1895). Visos trys studijos via, palyginti, special s dalykai, kuriuos ir dabar rankas paima tik labiau Lietuvos istorijai atsid jusieji. Tokiu b du Alekna jau iř pat pradži susiriřa su specialine literat ra ir paskui nuo jos nebeatsitraukia.

Lietuvos istorijos vadov liai 1919, 1923.

Parař s kan. Alekna iř Lietuvos istorijos yra, palyginti, nedaug. Beveik visiems, tur b t, yra tek mokyti iř jo Lietuvos istorijos, kurios platesn s redakcijos iř jo 2 leidimai (1919, 1923), siauresn s vidurinei mokyklai — keturi. Be to, dar iř jo Lietuvos istorijos pradžiamokslis ir Lietuvos lenk mokykloms siauresn s istorijos lenkiřkas vertimas (1923). Tokiu b du „Alekna“ ilg laik buvo gerai pař stamas ir pradžios ir vidurin s ir gimnazijos mokiniui. Jei pirmojom dviem staigom yra atsirad daugiau vadov li , tai aukřtesn ms gimnazijos klas ms platesn s istorijos uř A. Alekno „Lietuvos istorij “ ir iki řiai dienai n ra². Be jo visuotin s Baņnyios istorijos, iř jusios pora leidim , iř speciali Alekno tyrin jim reikia pamin ti monografij apie vyskup Valan i ir k tik pasirodžiusi knyga „Katalik Baņny ia Lietuvoje“ (1936). Alekna řit darb , nebaigt spaudai paruořti, buvo palik s rankrařtyje. Dr. J. Stakauskas kruopř iai ir gerai ji suredagavo. Iř universitete per aštuonerius metus skaityt Lietuvos istorijos paskait susidar didel atbaigtos redakcijos neturin i skript kr va ir dviej speciali dalyk Lietuvos istorijos klausytojams (Lietuvos istorin s geografijos ir Lietuvos istorijos bibliografijos) nepilni uřrařai.

Iř viso to, k kan. Alekna yra iřspausdin s iř Lietuvos istorijos ir publik s kaip medžiag rankrařtyje, galima pakankamai řvelgti jo tyrin jimo

¹ ródla do mytologii litewskiej, cz ř II, wiek XIV i XV. Warszawa 1896, 154 pusi.

² Jaun j istorik kolektyvo yra paruořta ir baigiama spausdinti por kart uř A. Alekno platesn Lietuvos istorija, kuri leidžia řvietimo Ministerija.

metod , jo mokslin sugeb jim bei galvojim . 1921 m. A. Voldemaras atspausdino „M s Senov je“ ilg Alekno Lietuvos istorijos pla iosios redakcijos recenzij ir j baig šiais žodžiais: „Suimant visk kr von, reikia pasakyti, kad kun. Alekno Lietuvos istorija geriausia esam j lietuvi kalboje. Silpniausiai ji atrodo po Liublino unijos iki m s dien ir geriau nuo Mindaugo iki 1569 m. Autorius parod , kad jis gerokai apsipazin s su visais Lietuvos istorijos tyrin jimais ir raštais, kai kur net su jos šaltiniai...“ Panašiai yra pasak s apie t pat Lietuvos istorijos vadov l A. Dambrauskas-Jakštas: „Žini gausumu ir moksliskumu jis yra pralenk s kitus... leidžiant nauj laid , b tinai reik t ketvirt j dal „Lietuva po Rusijos valdžia“ labiau prapl sti ir papildyti... Autoriaus kalba rimta, blaivi, gyva“. O Alekno p dinis, „Vienyb s“ redaktorius, tos „Vienyb s“, kuri Alekna redagavo daugiau kaip 11 met , yra taip karštai su entuziazmu atsilieps: „Visoje A. Alekno „Lietuvos istorijoje“ n ra joki nepatikrint žini ... Viskas remiasi tikromis žiniomis, pasemtomis iš senov s dokument ... Tod l (j) ... tikrai galima pripažinti geriausiu ne tiktai mokykloms vadov liu, bet ir šiaip jau kiekvienoje lietuviškoje šeimynoje ji turi gul ti žymioje vietoje, šalip Evangelijos ir nuolat turi b ti skaitoma ir vaikams pasakojama“. Žodžiai tikrai puik s, bet kil labiau iš pagarbos pa iam autoriui, o mažiau lie i pat recenzuojam j dalyk .

Bet iš t keli citat matyti, kad kritikos atsiliepimai apie t vadov l, kuris keliolika met jo svarbiausiu Lietuvos istorijos vadov liu, buvo, palyginti, palank s. Visi skait ar mok si iš to vadov lio žino, kad jis yra sausas. Nem gsta Alekna puiki , sparnuot žodži , nevartoja jis koki nors stiliaus pagražinim , neturi jis lakios fantazijos. Tas jo vadov lis yra labai kuklus ir paprastas, kaip ir visas kanauninko gyvenimas. Neparaš jis jam net žangos, kur b t k nors apie save, savo darb pasak s. Bet apie save jis apskritai mažiausiai kalb davo. Jei dabar istorikas ne visada nor s sutikti su Alekno „Lietuvos istorijos“ išvadomis, jo samprotavimais, charakteristikomis ir t. t., tai jis beveik visada gal s pasitik ti kiekvienu tos „Istorijos“ faktu. Jai yra, pav., visai svetimas tas šališkumas ir tendencija, kuri kyšo iš St. Matulai io Lietuvos istorijos vadov lio (1923).

Parašyti trump 230 pusl., mažai ištyrin t Lietuvos istorij , ypa iai laikotarpo po Liublino unijos, yra sunkus uždavinys. Kadangi visai n ra tyrin jim tam laikotarpiui iš lietuvi pus s, tai dviej šimtme i karali elekcijos laikotarpyje atskirai Lietuvos istorija yra sunkiai ap iuopiama. Pagaliau, recenzento Voldemaro žodžiais, parašyti trump veikal kur kas sunkiau negu ilg , juo labiau, kad jame turi b ti visa tautos istorija ir visais atžvilgiais paliesta. Aiškiai matyti, kad Alekna raš paskait s ir šaltinius. Tas dar labiau žymu iš jo paskait universitete. Kiekvienu klausimu jis tur jo pasisavin s ne tik pa ius faktus, sausas žinias, bet ir savo nuomon . Alekna daug daugiau skait , studijavo kitus, bet mažiau pats

kitiems pasakojo, o dar mažiau raš. Jis vis jo mokslinis kuklumas! Gilinasi jis ne tik specialias monografijas, kit tyrin jimus, bet jo ad fontes. Gal jai kažkiek skaityti kit darbus, bet Aleknai kronika, dokumentas vis tiek visada buvo svarbiausioji versm, kurios jokios kit studijos apie t šaltin negal jo atstoti. Ir jo ne mažos bibliotekos vair s šaltiniai, kuri Alekna daug tur jo, gul davo dažnai spalvotu pieštuku išmarginti ant jo darbo stalo net prieš paskaitos skaitym universitete.

Monografija apie Vysk. Valan i (1922).

Svarbiausias Aleknos savarankiško mokslinio darbo tyrin jimas buvo 250 pusl. monografija apie vyskup Valan i (1922). Sudaryta ji pasir mus paties Valan iaus atsiminimais, Žemai i kapitulos ir Kauno gubernatoriaus raštin s archyvine medžiaga. Apie šit lituanistui literatui ir istorikui svarbi studij poetas M. Vaitkus vaizdingai poetiškai paraš : „Darbas atliktas tikrai labai didis. Tiesa, autorius to savo darbo ned jo kokius meningus aukso spiel ius, neišdabino kokiomis grožio pažibomis, neišraš ... kokiais nepaprastais, vairiais grožiu ž riniais istoriosofu išminties spinduliais, neatskleid pla i nauj akira i, neatidangst ir neparod mums giliai siekian i ir plaiai išsišakojusi ryši ; jis pasitenkina paprastu surankiot j fakt — karoli varstymu ant keletos si leli sulig keletos karoli r ši ; jo stilius paprastas ir aiškus, kalba neturtinga... ; iš visko matyti..., kad ne pažibomis susir pin s, ne žmones nustebinti trokšt s, ne garb s iešk s, tik tiesos. Savo nuomoni , savo sp liojim veikalan nekimšo — tegul kalba už save vieni pliki faktai. Baigdamas... apib dina Valan i . Tas apib dinimas n ra tai joks nardymas po psichologines gelmes; yra tai vien trumpas ir sausas reziiumavimas knygos turinio, lyg tartum veikalo skyri bei skirsneli pavadinim surašymas. Visur... žymu šaltas, blaivus tyrin tojo protas, kuris bešališkai ži ri savo dalyk , ramiai j svarsto ir sausai d sto sine ira et studio vien ties , vien ties ... Kad nerasim veikale blizgu i , papuošal , fantazijos, vaizd etc., užtat nerasim miglos, ir s moningos ar pusiau s moningos netiesos ir, tur b t, maža klaid : bet apie šias paliekame, žod specialistams“. Specialistai atsiliep . Pzv.. prel. Dambrauskas šitaip vertino: „Autoriaus (Aleknos) metodas griežtai moksliškas. Jis teoperuoja vienais faktais; joki anekdot , hipotezi , jokio psichologizmo, ir net pragmatizmo neprisileidžia. Jis net ir pasakoti pats nuo sav s ne labai tem gsta: kur tik gali mielai pasivaduoja dokument citatomis. Per tai gyvo Valan iaus, koks jis iš tikr j yra buv s, Aleknos knygoj nerandam. Jo viet užima Valan ius „dokumentinis“, nušviestas daugiau kancelarijos, negu gyvenimo šviesa. Per tatau ir Valan iaus gyvenimas šioj knygoj išeina apkapotas, nepilnas. Ko autorius dokumentuose nerado, to jis ir savo veikalan ned jo. Déliai to, pvz., ir Valan iaus santy-

kiai su Daukantu nenušviesti“. O toks 19-tojo amžiaus specialistas, kaip V. Biržiška dar griežčiau išsireiškia: „Plačiau nušviesta Valančiaus darbai tik bažnyios srity. Politinis jo veikimas nustumtas antrą kartą. Jo rolimas literaturoje ir tautiniame atgijime veik visai nepaliestas ir nušvieta vien paties Valančiaus atsiminimais. Be to, trūksta bendros istorinės perspektyvos ir istorinio fono — dėl ko veikalas daug nustoja. Dėl keisto temos smulkinimo autorius ir paties Valančiaus tiek susmulkina, jog visų knygų perskaičius, gaunasi gal ir visai priešingas spaudos tam, kad autorius norėtų pasiekti... tačiau busimieji Valančiaus istorikai ras jį nemažai tokios medžiagos* skrupulingai surinktos ir objektyviai išdėstytos, kokios gal jį patys ir nebūt surinkę. Taigi knyga, kad ir klausimo neišsėmia, vienok yra visais atžvilgiais sveikintina, kai po pirmas bandymas nušviesti vien domiamis jį ir mažiausiai žinomą Lietuvos istorijos laikotarpį ir šio laikotarpio centrinį asmenį vėsup Valančiaus“.

Vadinasi, specialistai rado kaip Alekno Valančiaus prikišti. Alekno atjoms iš anksto nusistatytu planu, su savo nuomone, kuriai patvirtinti padavinio jis šaltiniai ištraukas. Ir tais cituojamais dokumentais jis pilnai pasitiki, nepaisydamas visų aplinkybių, kokiomis jie kartais yra atsiradę. Juk visai kitoks, pvz., turi išeiti Valančiaus po 1863 metų audros. Jei žinotume kanceliarinį raštą konteksto, jis išeit be abejo geriausias Muravjovo draugas. Tuo tarpu gi jis gudria savo diplomatija išgelbsti daugel dešimčių kunigų, nes Valančiaus Lietuvoje, turbut, buvo dar vienintelis žmogus, su kuriuo Muravjovas kartais skaitėsi. Ypač maža tere pagraibstas Alekno iš Kauno gubernatoriaus archyvo, bet mažiau autoriaus kaltas, nes ta medžiaga tada dėl savo netvarkos sunkiai buvo panaudojama.

„Katalikų Bažnyčia Lietuvoje“ (1936)

Paskutinis a. a. Alekno mokslo veikalas, kuris dabar pasirodė (1936), yra Katalikų Bažnyčia Lietuvoje. Autorius jį yra palikęs mašinle perrašytą, bet dar pilnai neužbaigtą. Redaktoriui reikėjo atrinkti, surasti ir patikrinti citatas, padaryti priedus, sudaryti prie skyrelių literatūrą, suplanuoti, suskirstyti darbą dalimis ir skyriais, išlyginti klaidas ir pagaliau duoti stilistiniu atžvilgiu geresnę formą. Bet šiaip visa veikalo medžiaga, turinys ir visų dalykų koncepcija paliko tą patį. Todėl su visa racija galima kalbėti apie šią Alekno studiją kaip apie savarankiškai parašytą veikalą, nors redaktoriaus vaidmuo yra buvęs, palyginti, labai didelis. Alekno „Katalikų Bažnyčia Lietuvoje“; 154 pusl. knyga, yra vis dėlto, bene, vienas geriausių jo darbų. Kadangi autorius specialiau, be Lietuvos istorijos vadovėlio, apžvalginio būdu iš Lietuvos istorijos nieko nerašė, tai šitas darbas maždaug atidengia Alekno požiūrį vis Lietuvos ir Lietuvos Bažnyčios istorijai nuo Mindaugo iki nepriklausomos Lietuvos atsta-

tymo. Yra jame nemaža Aleknos verting pastab , savarankiškos jo minties deiman iuk . Vienur kitur prasimuša gerai apsiskai iusio ir literat r bei šaltinius paž stan io istoriko originali nuomon ar savas sp dis. Taciau šiaip pasigendame mokslininko k r jo platesnio tyrin jimo Geriau nusisekusios vietos yra protestantizmas (j zuitai) ir XIX a. pirmoji pus . Alekna, nors ir tur damas daug medžiagos ir šaltini po ranka, nem go pla iai rašyti. Jis savo išvedžiojimuose lakoniškas. Tod l šitoje knygoje labai daug klausim tik sumariškai paliesti. Knyga iš jo iš dalies vadov - linio pob džio, seminarij klierikams paprastas veikal lis. Kai kurie dalykai paliesti nepilnai, in torso, o yra ir klausim , apie kuriuos Alekna visai nekalba, pvz., Bažnytin unija, Grig. Camblakas, Florencija, Bazelis, Brestas, unitai ir t. t. šitai Lietuvos Bažny ios istorijai beveik visai nepaž s tamos s vokos. Ar ne paradoksas? Bažnytin unija rišasi ne tik su sta iatikiškais kunigaikštijos kraštais, bet lie ia ir apskritai Lietuv ; pvz., Vilnius buvo didelis unit centras. Tod l šita tema b tinai tur jo b ti paliesta. Nematyti iš A. Aleknos knygos, kaip ir kada Lietuvoje atsirado kokie vienuolynai (išskyrus j zuitus), j provincijos, kaip k r si bažny ios, kaip organizavosi parapijos ir t. t. Nieko neužsimena Alekna, pvz., apie Šv. Kazimier , apie kur jis anks iau buvo paraš s knygut ir atskirai platokai kalb davo atskiroje Lietuvos istorijos paskaitoje. Apskritai karaliaus Kazimiero gady n iš jo, bene, silpniausias ir išblaškytas skyrius. Bet neži rint šit tr - kum , Aleknos Lietuvos Bažny ios istorija duoda jo paties gerai suvirškin - t ir apgalvot medžiag .

Gyvenimo s lygos.

Statant Aleknos mokslo veikalams tokius didelius reikalavimus, reikia atsiminti visas tas s lygas, kuriose jis dirbo. Kan. Alekna, kaip ir daugelis jo amžinink , priklaus prie t žmoni , kuriems pirmoje gyvenimo pus je teko dirbti vien darb , o paskui, valstybei sik rus, buvo pašaukti prie kito. Prieškarinis Alekna yra visuomen s veik jas, kovotojas d l lietuviyb s. Dar pa ioje savo kapelionavimo pradžioje, sugadin s savo ger karjer lietuvišku tikybos d stymu Šiauli pradžios mokyklose, paskirtas Kauno Karmelit , v liau Rokiškio ir Bazilikos vikaru. Tas pats Alekna tampa publicistu-žurnalistu. Jis yra buv s tos prieškarin s, taip gerai m s sodžiui žinomos, „Vienyb s“ redaktoriumi nuo pat jos sik rim o 1906 m. iki 1919 m. (su dviej met D. karo pertrauka). visus m s kaimui r pimus klausimus to rimto savaitraš io redaktorius tur jo duoti atsakym . Tas A. Kurietis ten raš ir apie žem s k, jo darbus, tr šas, amatus, bankus, kinink ratelius, net orlaivi išradimus ir t. t., bet daug mažiau iš Lietuvos istorijos, nors ir jos Alekna visai nepaleido iš aki . Šitokiame darbe Alekna, kaip tautiškaiai nuo klierikavimo laik susi-

prat s visuomenininkas, tri s per vis savo amži . Dirbo jis „Blaivyb s“, „Saul s“ ir ypa iai Šv. Kazimiero dr-jose, kurioms jis yra atidav s 20 veiki-mo met iki pat mirties kaip uolus valdybos narys, kaip r pestingas sek-retorius, pagaliau, kaip kiško proto iždininkas. Tas pats Alekna yra ne vienos dvasinio turinio knygel s autorius ir vert jas. Visa tai, kas ia pa-sakyta, nesudar ger s lyg centruotis moksliniam darbui. Bet gy-venimas reikalavo, ir kan. Alekna dirbo su kaupu atlikdamas savo. Tokia buvo pirmoji Alekno gyvenimo pus .

Susik rus valstybei, t pat m s prieškarin veik j gyvenimas parei-kalavo stoti kit darb , kur jis tik m go, bet nebuvo jam specialiai ruo-š sis. 1922 m. Alekna buvo pakviestas universitet , Teologijos-Filosofi-jos Fakultet . Kas yra pas j studijav s, klaus s jo paskait , tas žino, kad ia v l Alekna dav t maksimum , kok tik gal jo suteikti. Per seminarus duoda instruktivi nurodym , supažindina su nauja literat ra, remia kiek-vien bandym tyrin ti ir nuolat ragina savo klausytojus kurti, rašyti, jo žodžiais, d styti plytel prie plytel s b simo Lietuvos istorijos r mo. Tokiu b du jis, tas karštas Lietuvos praeities myl tojas ir patriotas, yra išleid s per 8 mokslo metus vis eil sistemingai Lietuvos istorij studijavusi žmo-ni (jam pa iam to neteko). Turi jis tikr mokini , kuri ne vienas jau bando savarankiškai tyrin ti.

„Daukantas naujo leidimo

Vertinant kan. Alekn kaip mokslinink , Lietuvos istorijos tyrin toj , reikia j sprasti m s mokslinio ir evoliucionuojan io intelektualinio gy-venimo atitinkamus r mus. Darydamas 1930 m. pavasar savo testamen-tui pataisas, Alekna, netek s s mon s, savo pavard s vietoje pasiraš „kan. Daukantas“. Ši pavard po jo testamentu yra labai reikšminga, nes jis t pirm j Lietuvos istorik labai gerb ir myl jo ir ragindavo savo studentus imti apie jo istorij rašyti disertacij . Bet jei Aleknai patiko Daukantas, nereiškia, kad jis raš kaip Daukantas. Tiesa, Daukanto istorija n ra dar pakankamai ištyrin ta (pav., kuriais jis šaltiniais naudojosi); vis pasiten-kinama greitu žvilgsniu, pirmu sp džiu. Bet jei Daukanto istorijoje pilna perd jim , savotišk fakt atpasakojim , kuriuose jis mat tik lenk pink-les ir klastas³, tai jau Alekna yra blavus tyrin tojas, kurio kiekvienu faktu gali pasitik ti. Bet yra vienas bendras bruožas, kuris jungia Alekn su Daukantu. Jis yra ne tiktai Daukant panašus patriotas, kuris semiasi iš praeities savo žemei meil s, bet jis taip pat, kaip ir Daukantas, turi dirbti daugelyje sri i ir negali atsid ti vienai istorijai. Jis yra toks pat kuklus, tylus, kaip ir Daukantas, jaunasis Daukantas. Alekna nebuvo n toks sva-

³ Ži r. mano strp.: S. Daukantas ir Lietuvos istorija, „Naujoji Romuva“ 1936 m. Nr. 11; Lietuvi kult ros istorikas S. Daukantas, t p. Nr. 12.

jotojas romantikas istorijoje, kaip tas m s praeities tyrin tojas aušrininkas Basanavi ius. Jei Basanavi ius gyveno dar praeito amžiaus romantizmo lobiu ir nor jo parodyti, kartais nebeži r damas fakt tikrov s, diding lietuvi praeit , tai Alekna t tautos didyb jau pakankamai ži r - jo teisingame tos praeities atvaizdavime. Neieškojo jis tod l lietuvi prot vyn s prie Dunojaus, Trakijoje, bet savo kritik tur jo ir B gos balt prot vyn s teorijai. Jei Basanavi ius pasitik jo dažnai abejotina etnologijos, folkloro medžiaga, tai Alekna pasitik jo tik vien šaltiniu — kronika, dokumentu. Basanavi iaus istorija buvo atlikusi savo, ir Alekna ties Lietuvos istorijos kritikai, naujam jos perkainojimui, kelius. Šitokioje Lietuvos istorijos mokslo evoliucijoje Alekna buvo svarbus ir blaivus ramstis. Neteikdavo jis, kas jam pa iam nebuvo aišku, ko jis pats nebuvo gerai siskait s ir patikrin s. Gal d l tos aplinkyb s tr ksta pas j tam tikros gilesn s problematikos. Kritiškai ži r davo jis kiekvien sp liojim . Jis eina tikru, teisingu keliu. Nuo Daukanto ir Basanavi iaus istoriografijos yra didelis šuolis pirmyn. Ko dokumentai nerodo, tas yra jam nežinoma. Remdamasis tik šaltiniais ir pirmaeiliais tyrin jimais, valo jis Lietuvos istorij nuo legend , fakt iškraipym . Kad šitame daugiau negatyvaus pob džio darbe nebeliko laiko pozityviai k rybai, gali b ti suprantama. Jau Alekno Lietuvos istorijoje, nekalbant apie jo paskaitas, neb ra fantazij apie senov s lietuvi religij , legendarinio Rimgaudo, nežinomas yra jam Palangoje K stu io ir Birut s susitikimas: daug objektyviau vertinamas Jogaila. Jeigu lietuviai lenk jo, Alekno nuomone, ne vien lenkai buvo kalti ir t. t.

Alekn , kaip Lietuvos istorijos tyrin toj , reikia imti to laiko r muose. Jis prad jo dirbti tais laikais, kada rašyti Lietuvos istorij , reišk tur ti daug dr sos ir pasiaukojimo leistis nuog s i Lietuvos praeities giri , jos tankumynus. kurie taip buvo susinarplioj su m s kaimyn , rus ir lenk istorija. Tiesa, jis d st tik atskirus faktus, bet negyveno pa i dalyk visuma. ypa iai tai žymu jo monografijoje apie Valan i , ta iau jis visados žinodavo daugiau, negu savo paprasta ir sausa kalba pasakydavo. O duodavo kitiems tai, kas jam iš pirm j versmi buvo aišku. Kritiškas ir atsargus Alekna buvo reikalingas po t romantik istorik , kurie gal jo pigiai šaltiniais paskelbti, kas jiems visai nepriklaus . Tik šitoks Alekna turi tam tikr viet Lietuvos istoriografijoje ir joje tur s pasilikti. Šitokiais paprastais žodžiais, atitinkan aias Alekno gyvenimui, reikia baigti trumpa jo Lietuvos istorijos darb mokslin vertinim .

LITERAT RA.

- D a m b r a u s k a s A., Kan. Ant. Alekna — visuomen s darbuotojas ir mokslininkas (iš pamokslo). „Rytas“, 1930 m., nr. 144.
D u n d u l i s Br., A. a Prof. Antanas Alekna. „Ateitis“, 1930 m., nr. 7—8.

- Ivinskis Z., A. a. prof. Alekno atminimui, „Rytas“, 1930, 135 nr.
- Ivinskis Z., A. Alekna — Lietuvos istorijos tyrin tojas, „Naujoji Romuva“, 1936 m. Nr. 9, p. 196—198 (šios paskaitos mintys trumpesn je redakcijoje).
- Matusas - Sedauskas J., Prof. kan A. Alekna, „Sargyba“, 1930, nr. 7.
- Sužied lis S., A. a. Prof. kan. Antanas Alekna. „Tiesos Kelias“, 1930 m., nr. 9.
- Šležas P., Prof. kan. Antanas Alekna, „Athenaeum“, 1931 m., Nr. 1 (t. II), p. 37—88 (pilna A. Alekno rašt bibliografijai).
- Šležas P., A. a. prof. A. Alekna, „Židinys“, 1930 m., 7 nr.
- Tumas J., Alekna, Lietuviškoji Enciklopedija, t. I, sk. 213—211.